

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента, доктора економічних наук,
професора кафедри девелопменту нерухомості,
фінансів, обліку та маркетингу Українського державного
університету науки і технологій **Фісуненка Павла Анатолійовича** на
дисертаційну роботу **Глуценко Анни Вадимівни**
«Стратегія розвитку зеленої економіки України в контексті
європейської інтеграції», яка подана на здобуття наукового
ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Процеси екологічної трансформації є важливими компонентами сучасної глобальної економіки, що спрямовані на досягнення сталого розвитку. В умовах змінюваного клімату та екологічних викликів Україні необхідно адаптувати свої економічні практики до європейських стандартів, що включає впровадження екологічно чистих технологій, зменшення викидів парникових газів та розвиток відновлювальних джерел енергії. Європейська інтеграція України передбачає імплементацію численних екологічних директив та стандартів, що є частиною угод з Європейським Союзом. Це створює необхідність розробки та реалізації стратегії розвитку вітчизняної зеленої економіки, яка б відповідала вимогам ЄС і сприяла б інтеграції України до європейського економічного простору. Розвиток зеленої економіки в Україні сприятиме створенню нових робочих місць і підвищенню конкурентоспроможності українських виробництв на міжнародному рівні, також зменшить залежність від традиційних енергетичних ресурсів та забезпечить енергетичну безпеку та стабільність.

Таким чином, теоретико-методичні та науково-практичні аспекти формування стратегії розвитку зеленої економіки України як невід'ємної складової процесу її європейської інтеграції відповідають сучасним викликам вітчизняної економічної науки, що підтверджує актуальність теми дисертаційного дослідження.

Ступінь обґрунтованості, достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій та їх достовірність. Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків до дисертаційної роботи, списку використаних джерел та 15 додатків. Обсяг основного тексту дисертації (вступ, розділи та висновки) становить 187 сторінок. Робота містить 9 таблиць, 34 рисунки та 4 формули. Список використаних джерел налічує 318 найменувань, з них 112 кирилицею та 206 латиницею.

У вступі обґрунтовано актуальність теми, наведено мету та завдання дослідження, об'єкт, предмет та методи дослідження, наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача та апробацію результатів досліджень.

В першому розділі дисертації представлені теоретико-концептуальні основи розвитку зеленої економіки в єдиному європейському економічному просторі, а саме: особливості еволюції теоретичних підходів до формування та розвитку зеленої економіки; глобальні імперативи формування європейської інтеграційної політики розвитку зеленої економіки та запропонована авторська концептуальна модель стратегії зеленої трансформації економіки в умовах європейської інтеграції.

В другому розділі авторка проаналізувала та оцінила зелений імператив розвитку економіки України в умовах майбутнього членства в ЄС, розробивши власний методичний підхід до оцінки рівня зеленої трансформації економіки України в умовах європейської інтеграції; визначила відносну позицію України в полі вимірів зеленого зростання країн Європейського Союзу та здійснила оцінку країнових особливостей зеленої трансформації економіки України в умовах європейської інтеграції.

В третьому розділі визначені структурні елементи стратегії зеленої трансформації економіки України, а саме: обґрунтуванні стратегічні завдання та напрями зеленої трансформації економіки України; визначені пріоритетні сфери стратегії зеленої трансформації економіки України, що гармонізовані з Європейським зеленим курсом; доведені відмінні риси державної економічної

політики впровадження стратегії зеленої трансформації економіки України в умовах європейської інтеграції.

Кожен з розділів закінчується відповідними висновками, які узагальнюють отримані результати. Загальні висновки відповідають поставленим в дослідженні завданням та вміщують основний зміст отриманих наукових результатів, їхнє теоретичне та практичне значення.

Наукове дослідження є логічно послідовним, а його результати у вигляді дисертаційної роботи представляють собою завершену наукову працю, яка виконана авторкою самостійно. Дисертація оформлена відповідно встановлених вимог та містить всі необхідні структурні елементи.

Наукові результати, висновки і рекомендації, викладені у дисертаційній роботі, мають достатній рівень обґрунтованості та аргументації, підтверджені структурною побудовою та змістом роботи, обсягом проаналізованого статистичного та фактологічного матеріалу, законодавчих актів, а також власних економетричних розрахунків авторки.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі. До найбільш вагомих наукових результатів дисертаційної роботи, що засвідчують особистий внесок авторки у розробку досліджуваної проблеми та характеризують наукову новизну її роботи, належать такі:

- вперше

запропонований комплексний методичні підхід до оцінки зеленої трансформації зеленої економіки України в умовах європейської інтеграції, в якому поєднані концепт диспозиції України в єдиному вимірному полі з ЄС, що реалізується через оцінку, за допомогою авторського інтеграційного індексу, сформованості зеленої економіки в окремих групах (кластерах) країн ЄС та України, згрупованих відповідно ступеню досягнення цілей сталого розвитку (ЦСР) та концепт потенціалу трансформації, який реалізується через оцінку, із застосуванням авторської панелі індикаторів, національних особливостей зеленого зростання економіки та економіко-математичного моделювання чинників забезпечення кліматичної нейтральності економіки як основного

критерію Європейського зеленого курсу; підхід може бути застосований для будь-якої країни – кандидата на вступ до ЄС, в тому числі для України: дозволяє проводити моніторинг змін умов зеленої трансформації економіки в динаміці та відповідно коригувати управлінські рішення щодо реалізації стратегії розвитку зеленої економіки;

- вдосконалено:

інтегрально-індексну оцінку рівня розвиненості зеленої економіки, яка відрізняється обґрунтуванням вихідних (одиничних) індексів за авторським переліком критеріїв (пряма оцінка чинників зеленого зростання та/або стану зеленої економіки; наявність даних як для країн ЄС, так і для України; легкість в розумінні індексу та його використанні; доступність методики до розширення з часом на більшу кількість країн; можливість вимірювати ступінь наближеності до еталонного значення), що дозволяє проводити аналіз результативності зеленого зростання країн в інтеграційному об'єднанні за допомогою авторського інтеграційного індексу сформованості зеленої економіки GEMI з метою моніторингу відносної позиції певної країни порівняно з іншими країнами інтеграційного об'єднання; реалізовано для аналізу вихідних умов стратегії зеленої трансформації економіки України;

запропоновано авторське визначення терміну «зелена трансформація економіки», яке відрізняється поєднанням двох понять «зелена економіка» та «зелене економічне зростання» як таких, що є максимально близькими за змістом та ціллю – забезпечення сталого розвитку на концептуальних засадах економіки «вбудованої» в соціум та навколишнє середовище. Це дозволяє використати термін як цілеспрямовані екологічні зміни соціально-економічної системи та обґрунтовувати концептуальну модель стратегії цих змін;

запропоновано комплексний підхід до визначення пріоритетних сфер зеленої трансформації економіки України, який відрізняється адаптацією до стратегічних цілей основних сфер Європейського зеленого курсу, що дозволило обґрунтувати заходи секторально-орієнтованої державної економічної політики забезпечення зеленої трансформації економіки України в контексті європейської інтеграції;

- дістало подальшого розвитку:

методологія позиціонування зеленої економіки України серед країн ЄС, яка відрізняється переліком адаптованих показників досягнення глобальних Цілей сталого розвитку як результату розвитку зеленої економіки в співставному вимірному полі статистичних джерел ЄС та України, що дозволяє проводити, за допомогою кластерного аналізу, групування країн ЄС та України як за доступним наразі переліком індикаторів, так і за можливим в майбутньому розширеним переліком показників в єдиному з ЄС статистичному вимірному полі;

визначені три історичні етапи генезису теорій зеленого переходу в економічних дослідженнях, які відрізняються від вже існуючих принциповими відмінностями у визначенні ролі економіки в тріаді «економіка – соціум – екологія»: від домінування економічної складової і суспільному відтворенні через рівнозначне збалансоване сприйняття всіх складових тріади до визнання економіки як «вбудованої» в соціум та живий навколишній світ; це дозволило на теоретико-концептуальному рівні розглядати відповідні етапи зелених трансформацій економічної політики ЄС щодо розвитку зеленої економіки та з'ясувати конкретно-історичний контекст побудови стратегії зеленої трансформації економіки України в умовах європейської інтеграції.

Теоретична цінність і практична значущість результатів дослідження, можливі шляхи використання результатів дослідження. Теоретична та практична цінність дослідження на тему «Стратегія розвитку зеленої економіки України в контексті європейської інтеграції» полягає в розробці концептуальних основ побудови ефективної стратегії зеленої трансформації економіки певної країни на шляху до членства в ЄС з урахуванням домінуючих теоретичних моделей зеленого переходу та економіки, вбудованої в соціум та екологію, а також відповідно вимог Європейського зеленого курсу і визначених для конкретної країни пріоритетних сфер, галузевих та місцевих особливостей зеленої трансформації. Основні методологічні положення, методичні розробки, висновки та рекомендації, що були викладені авторкою у дисертації, можуть становити теоретичну та прикладну основу для формування повоєнної стратегії

зеленої трансформації в пріоритетних секторах економіки України, гармонізованих зі сферами Європейського зеленого курсу.

Наукові розробки, висновки й практичні рекомендації авторки були використані в роботі Управління інфраструктури, містобудування та архітектури, житлово-комунального господарства, екології Дніпровської районної військової адміністрації при розробці стратегічних планів розвитку, в тому числі щодо повоєнного відновлення об'єктів інфраструктури, житлово-комунального господарства, будівництва та реконструкції на засадах зеленої економіки, екоінноваційності, циркулярності, соціальної інклюзії та європейських стандартів Зеленого курсу до 2050 року (довідка № 268-11/24-1 від 23.10.2024 р.); Дніпровського заводу «РЕТАЛ УКРАЇНА» при розробці стратегічних програм розвитку, для розуміння середньо- та довгострокових пріоритетів державної політики підтримки вітчизняного екологічного бізнесу відповідно до стандартів ЄС та європейського нормативного фрейму з метою урахування в поточній та стратегічній діяльності заводу; для планування заходів з імплементації екологічної стандартизації, програм зеленої диверсифікації продуктів для успішного довгострокового розвитку бізнесу на спільних європейських ринках екологічної продукції (довідка від 09.10.2024р.); використані Інститутом місцевого розвитку в якості методологічного забезпечення реалізованих проєктів: важливий внесок авторки у проєкт «Розробка інвестиційних стратегій та інвестиційних програм» щодо застосування аналітичних підходів до формування інвестиційної стратегії розвитку зелених міст України та зеленої інфраструктури (довідка від 08.10.2024 р.). Наукові результати, що отримані особисто авторкою в ході підготовки дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі Придніпровської державної академії будівництва та архітектури в процесі викладання дисциплін «Міжнародна економіка»; «Міжнародні економічні відносини: проблеми теорії і практики», а також дисципліни «Європейські практики інвестування зеленого будівництва», що реалізується в рамках гранта Єврокомісії ERASMUS-JMO-2022-MODULE № 101085133 – EUGREEN «European practices on Green Deal: lessons for Ukraine»

(«Європейська практика зеленого курсу: уроки для України») (довідка № 54/0821-12 від 12.03.2024 р.).

Повнота викладення основних результатів і опублікованих працях.

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи та науковими працями авторки дає підстави стверджувати, що винесені на захист теоретичні і практичні результати роботи мають належний рівень апробації. Вони опубліковані дисертанткою самостійно і у співавторстві у 13 наукових працях, серед яких: одна стаття у виданні, що індексується в Scopus, п'ять статей в наукових фахових виданнях України, сім публікацій – у матеріалах науково-практичних конференцій. Загальний обсяг публікацій – 4,82 друк. арк., з яких особисто авторові належить 3,04 д.а. Опубліковані праці відповідають вимогам пунктів 8 та 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. №44 від 12.01.2022 року, зі змінами.

Академічна доброчесність. Дисертаційна робота Глущенко А. В. є самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею. Викладені у ній наукові положення, висновки та рекомендації, котрі виносяться на захист, отримані особисто здобувачкою. Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи та її науковими працями дає підстави стверджувати про дотримання авторкою принципів і норм академічної доброчесності. Проведений аналіз дисертаційної роботи Глущенко Анни Вадимівни не виявив академічного плагіату та порушення академічної доброчесності. Відсутність порушень академічної доброчесності підтверджуються результатами перевірки засобами програми Turnitin.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Попри загальну позитивну оцінку викладених у дисертаційній роботі Глущенко А. В. теоретичних положень, висновків і рекомендацій, окремі її положення мають дискусійний характер. До них слід віднести такі:

1. Незрозуміло, чому авторка називає один з етапів формування теорії зеленої економіки як «пост-парадигмальний етап сталого розвитку» (п. 1.1, рис.

1.1); необхідно було би пояснити сутність «пост-парадигмальності» і те, чому акцент робиться саме на сталому розвитку, коли мова йде про становлення теорії зеленої економіки.

2. В підрозділі 1.3. першого розділу дисертації запропоновано матрицю визнання секторальних пріоритетів стратегії зеленої трансформації економіки (з прикладом застосування для України) – табл.1.1, щодо якої виникають сумніви з приводу однозначного переліку секторів та напрямів зеленої трансформації; ці сектори та напрями виглядають як заздалегідь визначені, детерміновані і тому певною мірою втрачається сенс самої «матриці визначення» цих секторів.

3. В другому розділі дисертації, а саме в п.2.1, аналізуються три типи міжнародно визнаних систем вимірювання зеленого економічного зростання та розвитку зеленої економіки, при цьому досить детально описується перший тип таких показників – скориговані показники економічної результативності. Втім в подальшому в дисертації цей тип показників не використовується в аналізі та оцінці. Авторці слід було пояснити, чому такого роду показники не були застосовані в оціночних розрахунках, особливо на фоні того, що другий та третій типи систем вимірювання розвитку зеленої економіки (а саме: композитні індекси та панелі індикаторів) були застосовані в авторському методичному підході до оцінки рівня та якості зеленої трансформації економіки України.

4. Аналізуючи в п.3.1 слабкі сторони економіки України з точки зору побудови стратегії зеленої трансформації, авторка пише про обмежену схильність споживачів до екологічних продуктів як результат їхньої відносної дороговизни, називаючи це явище як «екологічна бідність», на подолання якої має бути спрямована державна економічна політика. На наш погляд, вживання терміну «екологічна бідність» не є коректним, оскільки не відображає саме економічний аспект попиту споживачів на екологічні продукти.

Водночас, викладені зауваження і побажання не применшують теоретичного і практичного значення результатів дисертаційної роботи та високого рівня її виконання, до того ж окремі з них доцільно врахувати у подальшій науковій роботі авторки.

Загальний висновок про дисертаційну роботу. Дисертаційна робота Глущенко Анни Вадимівни на тему: «Стратегія розвитку зеленої економіки України в контексті європейської інтеграції» є завершеним, самостійним науковим дослідженням, що має безперечну теоретичну і практичну цінність. Матеріал дисертації викладений у логічній послідовності та у науковому стилі. Публікації здобувачки за темою дисертаційної роботи розкривають основний зміст проведеного дослідження, а їх обсяг та кількість відповідає нормативним вимогам Міністерства освіти і науки України.

З урахуванням викладеного вище, є всі підстави стверджувати, що дисертаційна робота «Стратегія розвитку зеленої економіки України в контексті європейської інтеграції» за своєю актуальністю, науковим рівнем і практичною цінністю отриманих результатів повною мірою відповідає чинним вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. №44, а її авторка – Глущенко Анна Вадимівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка.

Рецензент

Доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри девелопменту
нерухомості, фінансів, обліку
та маркетингу Українського державного
університету науки і технологій

 Павло ФІСУНЕНКО

Вчений секретар

УДУНІ

 зокрес
Тетяна РАДКЕВИЧ